



# Ethiek & AI binnen de overheid

Innoveer vanuit waarden,  
niet vanuit algoritmen





# AI binnen de overheid: innoveer vanuit waarden, niet vanuit algoritmen

De impact van AI is zo groot, dat we deze kunnen vergelijken met de uitvinding van elektriciteit: AI is een technologie met de potentie om iedere industrie radicaal te transformeren. En net als elektriciteit is AI hard op weg om een commodity te worden, gezien de toegankelijkheid van programma's als ChatGPT, Midjourney, Bard en Bing. Een waarschuwing is hier op z'n plaats zoals het gebruik van elektriciteit tijdens de industriële revolutie niet alleen welvaart bracht, maar ook negatieve gevolgen had, zoals arbeidsuitbuiting, sociale ongelijkheid, kolonialisme, communisme en – zoals inmiddels heel duidelijk is – impact op het klimaat, zo heeft ook het gebruik van AI zijn negatieve kanten. De parallellen tussen de industriële en de digitale AI-revolutie ontvouwen zich voor onze ogen. De tijd dringt om in te grijpen. AI ontwikkelt zich razendsnel, maar is nog steeds plooibaar. Het is daarom zaak dat overheden lering trekken uit het verleden en nadenken over hoe AI binnen het publieke domein vorm moet krijgen. Niet om innovaties te belemmeren – dat is niet alleen onmogelijk maar ook onwenselijk – maar om innovaties te kunnen sturen vanuit onze kernwaarden en niet alleen vanuit de technische mogelijkheden.

## Hypegiaphobia – Nietsdoen is ook onethisch

Binnen de overheid en het bedrijfsleven is er een groeiende weerstand onder bestuurders en managers om risico's te nemen. Dit is niet geheel onterecht; misstanden bij de kinderopvangtoeslagenaffaire, SyRi en recentelijk ook DUO en de Politie laten zien hoe ernstig het mis kan gaan wanneer technologie verkeerd wordt ingezet. De besluiten van bestuurders, en de uitkomsten van die besluiten, liggen onder een maatschappelijk vergrootglas, met als gevolg

veiligheidsverlamming en angst voor het nemen van verantwoordelijkheid, ook wel 'hypegiaphobia' genoemd. Uit angst voor de gevolgen, worden beslissingen uitgesteld of wordt AI-technologie zelfs niet meer toegepast. Dit strooit zand in de motor van maatschappelijke vooruitgang. Bovendien, net zoals het achterhouden van de waarheid een vorm van liegen is, kan ook het nalaten van handelen onethisch zijn.

AI heeft namelijk de potentie om bestaande processen radicaal te verbeteren en (menselijke) vooringenomenheid aan het daglicht te brengen. Algoritmen kunnen oneerlijk zijn, maar ook mensen zijn allerminst onfeilbaar of onbevooroordeeld. Door geen of te laat actie te ondernemen, lopen overheden achter de feiten aan en worden ze gedwongen om de negatieve gevolgen van onzorgvuldig gebruik van AI op een later tijdstip alsnog op te moeten lossen. Kortom, er ligt niet alleen een kans om bestaande processen te verbeteren middels AI, maar tegelijkertijd ook de verantwoordelijkheid voor de overheid om deze AI-revolutie proactief in goede banen te leiden. Verantwoorde inzet van AI is broodnodig en het primaire instrument om dit mogelijk te maken is ethiek.

### Hybride intelligentie – Mensen zijn slimmer

Een kernwaarde van onze democratie is dat de overheid zich inzet voor de gehele maatschappij, waarbij elk individu als uniek en waardevol wordt beschouwd. In het tijdperk van AI staat de overheid hierbij voor een cruciale uitdaging. Een nadeel van de nieuwste AI-systemen is namelijk dat deze niet per se iedereen op een gelijke manier beoordelen. Traditionele IT-systemen maken vaak gebruik van vastgestelde beslisregels (ze werken deductief), terwijl de nieuwste, zelflerende AI-systemen voornamelijk steunen op statistische methoden (ze zijn inductief). Deze AI-systemen trekken zelfstandig conclusies op basis van grote hoeveelheden historische voorbeelden en statistische analyses.

De resultaten zijn daarmee geen absolute waarheden, maar slechts voorspellingen gebaseerd op generalisaties, met alle mogelijke gevolgen van dien. Hoewel deze systemen over de breedte goede resultaten kunnen behalen, bestaat er geen garantie dat de resultaten voor alle groepen of individuen even gunstig zijn.

Hoe indrukwekkend AI-systemen als ChatGPT en Midjourney dus ook zijn, ze vertonen een ander soort intelligentie dan wij mensen. Laat een kind een paar keer het woord 'kat' of een plaatje van een kat zien, en het snapt het verschil met een hond. Op basis van slechts enkele voorbeelden maken wij ons concepten en complexe cognitieve taken al eigen! Een AI-systeem daarentegen heeft vaak vele duizenden tot miljoenen voorbeelden nodig. En technologieën als wasmachines of vaatwassers, zijn wellicht sneller, maar vergeleken met een mens voeren zij hun werk op een onintelligente manier uit. De manier waarop AI-systemen leren en beslissingen maken is fundamenteel anders dan de manier waarop een mens dat doet. Sommige taken voert AI inmiddels beter en efficiënter uit dan mensen, andere taken (nog) niet. We moeten daarom streven naar een wereld waarin AI het menselijk handelen niet vervangt, maar juist aanvult – hybride intelligentie. Door technologie daar toe te passen waar deze het een verschil kan maken en door menselijke intelligente ten volste te benutten kan de overheid eerlijker en rechtvaardiger zijn richting burgers. Een belangrijke randvoorwaarde voor hybride intelligentie, naast het verdelen van taken, is dat zowel mensen als AI-systemen opereren vanuit dezelfde normen en waarden. Alleen dan kunnen we een harmonieus samenspel bereiken tussen menselijke en kunstmatige intelligentie, en kunnen we de voordelen van beide maximaal benutten.



## De mens centraal – Pas je niet aan

Wat ons onderscheidt van dieren zijn o.a. het feit dat wij normen en waarden hebben en het vermogen om onze omgeving met behulp van technologie aan te passen. Een van de belangrijkste valkuilen bij het implementeren van nieuwe technologieën is dat we onze omgeving te veel aanpassen en onvoldoende nadenken over de gevolgen. Zo heeft de opkomst van AI ook geleid tot een toename van bedrijfsactiviteiten in de lagelonenlanden, waarbij mensen urenlang onderbetaald en eentonig werk uitvoeren, zoals het toevoegen van bijschriften aan een afbeelding voor het trainen van AI-systemen. Andere voorbeelden van het aanpassen van onze omgeving om technologie te laten floreren, zien we terug in de wegwerpcultuur rondom kleding en smartphones, de constructie van megadatacenters die onevenredig veel duurzame energie verbruiken, of surveillancepraktijken zoals het ophangen van camera's met gezichtsherkenning om de veiligheid te vergroten. Een recent voorbeeld is het bijhouden van de IP-adressen van bezoekers aan de website van UWV, waarmee UWV de privacyregels heeft overtreden. Het feit dat iets technisch mogelijk of handig is, maakt nog niet dat we het ook zouden moeten doen.

Het is daarom van cruciaal belang om de mens centraal te blijven stellen bij innovatie. In plaats van onze omgeving te veel aan te passen aan technologie, moeten we ervoor waken dat technologie de

menselijke waarden, behoeften en rechten blijft respecteren. Dat betekent kritisch kijken naar de impact van technologische vooruitgang op mens en maatschappij. Hoewel een toepassing vanuit technologisch of commercieel oogpunt verleidelijk kan zijn, is het vanuit menselijk perspectief van belang om te focussen op onze waarden en het soort samenleving waarin we willen leven. Het doel van technologie moet zijn om de mens te ondersteunen en te verbeteren, niet om de mens te manipuleren (nudgen). Dit betekent dat we AI-innovatie niet volledig aan de markt kunnen overlaten. Het is de verantwoordelijkheid van de overheid om kaders te stellen en om te onderzoeken hoe AI een positief effect kan hebben, bijvoorbeeld bij de ondersteuning in de dienstverlening aan de burger, bij het aanpakken van klimaatproblemen en duurzaamheid of bij het bewerkstelligen van meer gelijkheid en inclusiviteit. AI is, net als andere technologieën, slechts een middel en nooit een doel op zich.

## Hoe kunnen wij je helpen?

Bij KPMG kunnen we helpen om de juiste ethische kaders te stellen voor je organisatie. We denken mee over hoe je die kaders vervolgens vertaalt in werkbare protocollen en regels. Ook helpen we pijnpunten en/of risico's in kaart te brengen en hebben we alle kennis in huis over wetgeving rondom data en AI. We praten graag verder over alle mogelijkheden.



# Contact

## Meer informatie?

Bent u benieuwd naar meer details of heeft u andere vragen? Wij gaan graag met u in gesprek. Neem contact op met een van onze experts.



**Peter Kits**

**Partner Digital Transformation**

[kits.peter@kpmg.nl](mailto:kits.peter@kpmg.nl)

T +31 (0)6 13 00 10 55



**Frank van Praat**

**Director Trusted Analytics**

[vanpraat.frank@kpmg.nl](mailto:vanpraat.frank@kpmg.nl)

T +31 (0)6 51 20 61 52



**Marc van Meel**

**Manager Trusted Analytics**

[vanmeel.marc@kpmg.nl](mailto:vanmeel.marc@kpmg.nl)

T +31 (0)6 83 18 89 62



[www.kpmg.nl](http://www.kpmg.nl)



Alle verstrekte informatie in dit document is van algemene aard en is niet gericht op de omstandigheden van een individu of bedrijf. Hoewel we ernaar streven de meest nauwgezette en tijdige informatie te verstrekken, kan er geen garantie worden gegeven dat dergelijke informatie correct is op de datum waarop deze wordt ontvangen noch dat deze in de toekomst nauwkeurig zal blijven. Derhalve dienen op basis van dergelijke informatie geen handelingen te worden verricht zonder passend professioneel advies na een grondig onderzoek van de specifieke situatie. In dit document hebben de termen "wij", "ons" en "onze" betrekking op KPMG. Sommige of alle hierin beschreven diensten zijn mogelijk niet toegestaan voor KPMG-auditcliënten, aan hen gelieerde ondernemingen of gerelateerde entiteiten.

© 2023 KPMG N.V., een Nederlandse naamloze vennootschap en lid van de wereldwijde KPMG-organisatie van onafhankelijke ondernemingen gelieerd aan KPMG International Limited, een Engelse vennootschap "limited by guarantee".

Oktober 2023

Alle rechten voorbehouden.